

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 1 เมษายน 2542

สงครามวารสารวิชาการ

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

สงครามวารสารวิชาการปะทุขึ้นแล้ว !

มิใช่สงครามระหว่างสำนักพิมพ์เอกชนกับสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย และมีไม่ใช่สงครามระหว่างมหาวิทยาลัยและสมาคมวิชาการฝ่ายหนึ่งกับสำนักพิมพ์เอกชนอีกฝ่ายหนึ่ง หากแต่เป็นสงครามระหว่างห้องสมุดกับสำนักพิมพ์เอกชนผู้ผลิตวารสารวิชาการ

การขึ้นราคาวารสารวิชาการอย่างสุดโหดเป็นจุดปะทุของสงครามครั้งนี้

สำนักพิมพ์เอกชนผู้ผลิตวารสารวิชาการอ้างว่า เพราะเหตุที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องขึ้นราคา ฝ่ายห้องสมุดกล่าวหาว่า สำนักพิมพ์ฉวยโอกาสจากอำนาจผูกขาดที่มีอยู่

เหตุเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา และกำลังลามสู่ยุโรปตะวันตก

นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา วารสารวิชาการกลายเป็นอุตสาหกรรมที่สำนักพิมพ์เอกชนเห็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์ ทั้งที่แต่เดิมอุตสาหกรรมนี้ถูก ‘ผูกขาด’ โดยสโมสรผู้คงแก่เรียน (Learned Societies) หรือสมาคมวิชาการ (Academic Association) และคณะวิชาในมหาวิทยาลัยต่างๆ สำนักพิมพ์ Pergamon Press แห่งสหราชอาณาจักร และ Elsevier NV แห่งเนเธอร์แลนด์เป็นผู้บุกเบิกในการผลิตวารสารวิชาการในเชิงธุรกิจ โดยที่ในเวลาต่อมามีสำนักพิมพ์เอกชนอื่นๆพากันตบเท้าเข้าไปแข่งขัน จนบัดนี้วารสารวิชาการที่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชนมีมากกว่าที่ผลิตโดยสมาคมวิชาการและคณะวิชาในมหาวิทยาลัยเสียอีก โครงสร้างของอุตสาหกรรมวารสารวิชาการจึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างสำคัญ

ในขณะที่จำนวนวารสารวิชาการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา แต่งบประมาณของห้องสมุดเพื่อการวิจัย (Research Libraries) เพิ่มขึ้นไม่มาก แม้ในขั้นแรกห้องสมุดเพื่อการวิจัยจะบอกรับวารสารวิชาการที่ออกใหม่ เนื่องจากเป็นวารสารที่มีคุณภาพ แต่เมื่องบประมาณห้องสมุดเพิ่มขึ้นไม่ทันการเติบโตของอุตสาหกรรมวารสารวิชาการ การบอกรับวารสารที่ออกใหม่มีอาจขยายตัวได้มากนัก ครั้นเมื่อสำนักพิมพ์เอกชนขึ้นค่าสมาชิกวารสาร

วิชาการเป็นระลอกๆ ห้องสมุดในสหรัฐอเมริกาและในยุโรปตะวันตกพากันเลิกบวรวารสารวิชาการที่ละฉบับสองฉบับมาเป็นเวลากว่าสองทศวรรษแล้ว แต่การบอกเลิกเป็นสมาชิกก่อให้เกิดวัฏจักรการขึ้นราคา การผลิตวารสารวิชาการเสียต้นทุนประจำ (Fixed Cost) สูง เมื่อมีการบอกเลิกเป็นสมาชิกเป็นจำนวนมาก ผู้ผลิตก็ต้องปรับค่าสมาชิกเพื่อหารายได้มาชดเชยรายได้ที่สูญหายไป อันเนื่องจากจำนวนสมาชิกลดลง เมื่อสำนักพิมพ์ขึ้นค่าสมาชิก จำนวนสมาชิกก็ยิ่งลดลงไปอีก การปรับราคาจึงวนเวียนเป็นวัฏจักร

ความจำกัดของงบประมาณทำให้ห้องสมุดต้องตัดทอนจำนวนวารสารวิชาการที่เป็นสมาชิก โดยทั่วไปห้องสมุดจะคงวารสารที่เป็นวารสารแกน(core journals)ในแต่ละสาขาวิชาไว้ และบอกเลิกเป็นสมาชิกวารสารที่มีความสำคัญน้อย โดยหันไปใช้บริการยืมวารสารระหว่างห้องสมุด(Inter-library loan) การถ่ายเอกสารเฉพาะบทความที่สำคัญ การใช้บริการดังเช่น Individual Article Supply หรือการซื้อสารสนเทศเกี่ยวกับวารสารวิชาการ ดังเช่นบริการ Current Awareness Services แต่การปรับตัวดังกล่าวข้างต้นนี้ใช้ว่าจะไม่มีต้นทุนที่ต้องเสีย งบประมาณที่ต้องใช้เพื่อการเหล่านี้ ทำให้งบประมาณสำหรับการซื้อวารสารวิชาการยิ่งลดลงไปอีก

การตัดทอนจำนวนวารสารวิชาการที่เป็นสมาชิก ทำให้บรรณารักษ์ต้องเผชิญแรงกดดันจากผู้ใช้ห้องสมุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยและนักวิจัย เพราะวารสารวิชาการเป็นพาหะสำคัญในการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ และการสื่อความรู้ในชุมชนวิชาการในปัจจุบัน วารสารวิชาการที่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชนมีคุณภาพไม่ยิ่งหย่อนกว่าที่ผลิตโดยสมาคมวิชาการและคณะวิชาในมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยที่หลายฉบับมีคุณภาพสูงกว่าด้วยซ้ำ

สำนักพิมพ์เอกชนที่ผลิตวารสารวิชาการเข้มงวดในด้านคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการอย่างยิ่ง ด้วยเหตุดังนั้น จึงสามารถผงาดขึ้นมาต่อกรกับสมาคมวิชาการและคณะวิชาในมหาวิทยาลัยต่างๆได้ ยกษัใหญ่ในอุตสาหกรรมวารสารวิชาการ ดังเช่น Reed Elsevier ถึงกับชูคำขวัญกึ่งไฉ่อดว่า Reed Elsevier ผลิตแต่วารสารหรือหนังสือวิชาการที่ต้องซื้อ 'Must Have' เป็น 'เครื่องหมายการค้า' ของ Reed Elsevier ในช่วงปลายปี 2541 คณาจารย์และบรรณารักษ์แห่ง Purdue University เขียนจดหมายเปิดผนึกถึงหนังสือพิมพ์ *The New York Times* ว่า บรรดาวารสารวิชาการที่เป็น 'Must Have' Journals บัดนี้กลายเป็น 'Can't Afford' และ 'Don't Need' Journals เสียแล้ว

ตัวอย่างของการปรับค่าสมาชิกวารสารวิชาการพิจารณาได้จากกรณีของ *Brain Research* ซึ่งในปี 2538 ค่าสมาชิกปีละ 10,181 ดอลลาร์อเมริกัน เพิ่มเป็น 15,203 ดอลลาร์อเมริกันในปี 2541 ตัวอย่างทำนองนี้มีอีกมากมายนัก

สำนักพิมพ์เอกชนในอุตสาหกรรมวารสารวิชาการ นอกจากจะเติบโตโดยการออกวารสารใหม่แล้ว ยังเติบโตด้วยการซื้อวารสารที่อยู่ในตลาดเดิมด้วย ทุกครั้งที่สำนักพิมพ์เอกชนประสบความสำเร็จในการซื้อวารสารฉบับใด ภารกิจแรกก็คือ การปรับค่าสมาชิกวารสารฉบับนั้น ขอให้ดูตัวอย่าง *Journal of Supercritical Fluids* ของ Polymer Research Associates ซึ่งในปี 2540 คิดค่าสมาชิก 275 ดอลลาร์อเมริกัน แต่เมื่อตกเป็นของ Reed Elsevier ในปี 2541 ค่าสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นปีละ 656 ดอลลาร์อเมริกัน

การขึ้นค่าสมาชิกวารสารวิชาการเป็นระลอกๆ ก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่บรรณารักษ์ห้องสมุดเพื่อการวิจัยในสหรัฐอเมริกาเป็นอันมาก ในปี 2531 สมาคมห้องสมุดเพื่อการวิจัย (The Association of Research Libraries = ARL) ซึ่งมีห้องสมุดเพื่อการวิจัยที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกาจำนวน 121 แห่งเป็นสมาชิก แต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งเพื่อศึกษาการขึ้นราคาวารสารวิชาการ คณะกรรมการชุดนี้เสนอรายงานในปีต่อมา รายงานเรื่อง *Report of the ARL Serials Prices Project* ระบุว่า การเพิ่มขึ้นของต้นทุนมิใช่ต้นเหตุของการขึ้นราคา ทั้งนี้ปรากฏว่า สำนักพิมพ์เอกชน 4 แห่งที่มีผลผลิตวารสารวิชาการมีกำไรตั้งแต่ 40% จนถึง 137% ระหว่างปี 2516 – 2530 นอกจากนี้ ในระหว่างปี 2529 – 2531 สมาชิก APL ใช้งบประมาณซื้อวารสารวิชาการเพิ่มขึ้น 124% แต่กลับได้จำนวนวารสารวิชาการน้อยลง 7% (*Lingua Franca*, January 1999)

ความไม่พอใจผู้ผลิตวารสารวิชาการยังผลให้ผู้นำบรรณารักษ์ห้องสมุดเพื่อการวิจัยในสหรัฐอเมริการวมตัวกันในการต่อสู้กับสำนักพิมพ์เอกชน โจเซฟ บรานิน (Joseph Branin) หัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก (State University of New York) ณ Stony Brook เป็นผู้นำในการก่อตั้ง Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition (SPARC) โดยเคนเน็ธ ฟราเซียร์ (Kenneth Frazier) นายกสมาคม APL เป็นประธาน SPARC

SPARC มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมการผลิตวารสารวิชาการที่ทรงคุณภาพ แต่ราคาถูก เพื่อแข่งขันกับสำนักพิมพ์เอกชน ทั้งนี้โดยตั้งมหาวิทยาลัย สมาคมวิชาการ ห้องสมุดเพื่อการวิจัย และสำนักพิมพ์ขนาดเล็กเป็นพันธมิตร ในขั้นแรก จำกัดเฉพาะการผลิตวารสารในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีการปรับค่าสมาชิกสูงกว่าสาขาวิชาอื่นๆ แต่จะขยายไปสู่สาขาวิชาอื่นในภายหลัง

ในเดือนกรกฎาคม 2540 SPARC ทำข้อตกลงกับ American Chemical Society (ACS) ในการผลิตวารสารใหม่ในสาขาวิชาเคมีรวม 3 รายการ ภายในกำหนดเวลา 3 ปี วารสารฉบับแรกชื่อ *Organic Letters* กำหนดออกสู่โลกวิชาการในเดือนกรกฎาคม 2542 เป็นวารสารราย

2 เดือน โดยคิดค่าสมาชิกปีละ 2,300 ดอลลาร์อเมริกันเทียบกับวารสาร *Tetrahedron Letters* ของสำนักพิมพ์ Reed Elsevier ซึ่งคิดค่าสมาชิกปีละ 8,000 ดอลลาร์อเมริกัน

SPARC ยังทำสัญญากับ Royal Society of Chemistry (RSC) แห่งประเทศอังกฤษในการผลิตวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (electronic journals) รวม 3 รายการภายในกำหนดเวลา 3 ปี วารสารฉบับแรกชื่อ *PhysChemComm* คิดค่าสมาชิกปีละ 350 ดอลลาร์อเมริกัน เทียบกับวารสารอิเล็กทรอนิกส์ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งคิดค่าสมาชิกปีละ 8,000 ดอลลาร์อเมริกัน

ในการทำสัญญากับสถาบันหรือสมาคมวิชาการ SPARC มิได้เป็นผู้ผลิตวารสารวิชาการเอง สถาบันหรือสมาคมวิชาการ หรือสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้รับผิดชอบการผลิตวารสารวิชาการที่ออกใหม่ SPARC เพียงแต่ให้หลักประกันในการรับซื้อวารสารวิชาการที่ออกใหม่จำนวนหนึ่ง ในบางกรณี SPARC จะระดมทุนแรกเริ่มสำหรับการผลิตวารสารวิชาการเหล่านี้

กลไกสำคัญของ SPARC อยู่ที่การดึงห้องสมุดเพื่อการวิจัยมาเป็นสมาชิก ห้องสมุดที่เป็นสมาชิก SPARC ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมปีละ 5,000 ดอลลาร์อเมริกัน และต้องรับซื้อวารสารที่อยู่ในเครือข่ายของ SPARC ไม่น้อยกว่าปีละ 7,500 ดอลลาร์อเมริกัน ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวนี้ วารสารที่ออกใหม่จะมีหลักประกันด้านตลาดระดับหนึ่ง ในปัจจุบันมีห้องสมุดเพื่อการวิจัยในสหรัฐอเมริกามากกว่า 100 แห่งเข้าเป็นสมาชิก SPARC ในจำนวนนี้รวมห้องสมุดมหาวิทยาลัยชิคาโก มหาวิทยาลัยมิชิแกน มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และมหาวิทยาลัยโคลัมเบียด้วย

SPARC ยังยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือวารสารวิชาการที่ต้องต่อสู้กับสำนักพิมพ์เอกชนยักษ์ใหญ่ ดังกรณีวารสาร *Evolutionary Ecology* ซึ่งเดิมเป็นของสำนักพิมพ์ Chapman and Hall แต่ถูกซื้อโดย Wolters Kluwer สำนักพิมพ์ยักษ์ใหญ่แห่งเนเธอร์แลนด์ ดร.ไมเคิล โรเซนสเวก (Michael Rosenzweig) บรรณารักษ์เดิม ออกมาจัดตั้งบริษัทใหม่ชื่อ *Evolutionary Ecology Ltd.* เพื่อออกวารสารใหม่ชื่อ *Evolutionary Ecology Research* โดยเก็บค่าสมาชิกปีละ 290 ดอลลาร์อเมริกัน เทียบกับ *Evolutionary Ecology* ภายใต้เจ้าของใหม่ (Wolters Kluwer) ซึ่งเก็บค่าสมาชิกปีละ 777 ดอลลาร์อเมริกัน SPARC เข้าไปช่วยเหลือ โดยให้สมาชิก SPARC บอกรับวารสาร *Evolutionary Ecology Research* พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือทางการเงิน

SPARC ในสาระสำคัญมีลักษณะเป็น 'องค์กรผู้ซื้อวารสารวิชาการ' หรือ Purchasing Consortium ทั้งนี้ด้วยการรวบรวมห้องสมุดเพื่อการวิจัยเข้ามาอยู่ในเครือข่าย โดยที่ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้สมาคมวิชาการและคณะวิชาในมหาวิทยาลัยต่างๆผลิตวารสารใหม่ที่มีคุณภาพ แต่มีราคาถูก SPARC จะประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับสำนักพิมพ์เอกชนผู้ผลิตวารสารวิชาการ ซึ่งล้นแล้วแต่เป็นยักษ์ใหญ่ได้หรือไม่ มีข้อกังขาอย่างยิ่ง หากจะล้มสำนักพิมพ์เอกชน SPARC ก็ต้องรวมหัวกัน 'คว่ำบาตร' ไม่ซื้อวารสารวิชาการของสำนักพิมพ์เอกชน トラバドก็ตาม

ที่งานบุกเบิกในวงวิชาการยังคงหลงเหลือไปพิมพ์ในวารสารวิชาการของสำนักพิมพ์เอกชน การ 'คว่ำบาตร' ดังกล่าวนี้ย่อมยากที่จะสำเร็จ นอกจากนี้ ก็ยังมีปัญหาอีกว่า วารสารออกใหม่ที่ SPARC สนับสนุนจะมีคุณภาพและความน่าเชื่อถือมากพอที่จะต่อกรกับบรรดาวารสารวิชาการที่มีอยู่แล้วได้หรือไม่ ในประการสำคัญ วารสารออกใหม่มิใช่สินค้าทดแทน (substitutes) วารสารที่มีอยู่เดิม หากแต่มีลักษณะของสินค้าที่ใช้ประกอบกัน (complements) นักวิชาการเมื่ออ่านวารสารวิชาการฉบับหนึ่งแล้ว ใ้ว่าจะไม่อ่านฉบับอื่นอีกเลย